

« zurück blättern vor »

ZEZ subst. m., ab 1450; auch *zes*, *zys*, *zyz*. **1)** ‘Sechs im Würfelspiel’ – ‘szóstka w grze w kości’: Mitte 15. Jh. R XXIII 269, STP *Tempore iuuentutis potius insistebam tessere, ut potuissem proicere senarium vlg. zez.* o 1564 OrzQuin B4v, SPXVI *lubo Es [= jedynka] / lubo Zes.* o 1564 Mącz 390c, SPXVI *Senio, Sześć / to yeft / zés ná kostce.* o 1604 Jurk.Trag. 86 *Rzućmy kości, Kto go z nas wychłóści / [..] Zez, kwater, Moj to bráter / [..] Zez, cynek, Moj to synek, / [..] Á dobre zezy, Ja go wezmę w więzy.* o 1641 K. Opal.Sat. 314 *A Fortuna tymczasem jako gracz kostkami / Miota nimi i ciska. Oni jako kostka / Raz na tę stronę padnie, to jest na es, na tus, / Drugi na owę, aż zes. Trzeci quater, cynek, / A drugi zes.* o (1663) 1778 Zim.Siel. 155, L *Niechay ia twoie mary śmiertelne załęę, Niżli się z tobą tak prędka rozprzęę, Ale że już ofatnie poszły zyzem losy, A z wiatrem poszły zyczliwe me glosy, Jużes w młodości sfończył dojrzałe twe żydło, Już ciało twoie szlachetne oftydło.* o (1653–1689) 1975 Z.Mor.Wyb. 24 *Ej, nuże kwatrami, / Lub zyz z tuzem, lub czynek z dryją, szczęście z nami!* o (†1696) 1728 Pot.Arg. 668, L *Chciał się poiedynkiem bić z nim, lub kość zyzem, lub padnie cynkiem.* o [LBel.] 1780 Włodek Sł, MAY *Zez na kostce – liczba sześć wyrażająca.* – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW (m.u.). **2)** ‘schielende Stellung eines oder beider Augen’ – ‘nieprawidłowe ustawienie jednej lub obu gałek ocznych’: 1564 Mącz 80b, SPXVI *Defioculus [..], Rozoki też ten kto zezem pátrzi yáko niektórzi mowią.* o 1745–1756 Chm. Ateny 497 *Thynni More videre, to iest zyzem patrzyć, albo iednym / okiem: Tuńczyk bowiem ryba iedne oko ma widoczne, / na dół nim patrząc, drugie ślepe.* o 1891 Syg.Wysadz. 76, DOR *Cieżyński, szczwany lis, ze swoim zyzem rozbieżnym, który był wybora maską dla jego przewrotnej duszy, siedział nieporuszony przy stole.* o (1932–1934) 1950 Dąbr.M.Noce IV 22, DOR *Nawet skłonność do nieznacznego, przemijającego zeza nadawała jego pięknym złotawoszarym oczom wyraz raczej zamysłony niż przykry.* – SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR (med.). **3)** ‘schielender Mensch’ – ‘osoba mająca nieprawidłowe ustawienie jednej lub obu gałek ocznych’: 1564 MĄCZ 128b *Deficulus, dicitur a Martiale, pro Lufco, Jednooki / Zés.* o [LBel.] 1887–1922 Wisła IV 840, WIECZ *Łys, zys i kuternoga naznaczony od Pana Boga!* – SPXVI, MĄCZ, SWIL, SW. o **Var:** *zes* subst. m., 1564 OrzQuin B4v, SPXVI o [LBel.] †1849 Goł., SW – SPXVI, MĄCZ, L, SWIL, SW; *zez* subst. m., Mitte 15. Jh. R XXIII 269, STP – STP, SPXVI, MĄCZ, CN, TR, L, SWIL, SW, DOR; *zys* subst. m., [hapax] 1887–1922 Wisła IV 840, WIECZ – L, SWIL, SW; *zyz* subst. m., (1663) 1778 Zim.Siel. 155, L o [LBel.] 1891 Syg.Wysadz. 76, DOR – TR, L, SWIL, SW, DOR. o **Etym:** mhd. *sēhs*, *sēs* subst. n., ‘sechs Augen im Würfelspiel’, LEX,

nur für Inh. 1. ◇ **Komp:** *zezooki*, *zyzooki* subst. m., ‘schielender Mensch’, bel. seit (1731) 1767, L, zuerst geb. L. ◇ **Der:** *zezowaty* subst. m., ‘schielender Mensch’, 1952 Morc.Ptaki 202, DOR, zuerst geb. CN, nur für Inh. 3; *zezowaty* adj., 1884 Gomul.Obraz 94, DOR, zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *zezowatość* subst. f., ‘Schielen’, [hapax] 1947 Abram.Okul. 64, DOR, zuerst geb. CN, nur für Inh. 2; *zezować* v. imp., ‘schielen’, 1690–1693 Chrośc.Fars. 139, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 2, 3; *zyzek* subst. n., ‘schielender Mensch’, [hapax] 1769–1777 Zab. 9 251, L, zuerst geb. L, nur für Inh. 3; *zezek* subst. m., ‘schielender Mensch, schielender Blick’, zuerst geb. L, nur für Inh. 2, 3; *zyzik* subst. m., [hapax] 1858 Wol.Odwiedz. 170, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2, 3; *zezowato* adv., ‘schielend; auch übertr. mit schiefem Blick’, [hapax] (1859) 1860 Chęc.Szlach. 67, DOR, zuerst geb. DOR, nur für Inh. 2; *zezowy* adj., zuerst geb. Sw, nur für Inh. 1. ♦ Nach BRÜCKNER SE stammt Inhalt 2 von der Art, wie die Würfel im Würfelspiel fallen (*zezem* – Instrumental von *zez*).

« zurück blättern vor »